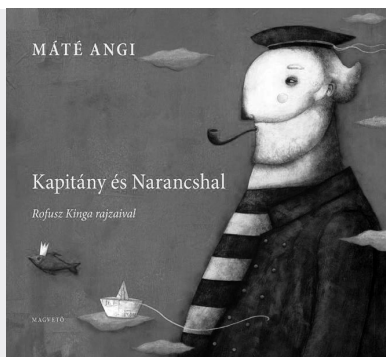

Finy Petra és Herbszt László könyvét érdemes kézbe venni, mert a móka, a felfedezés nem fejeződik be a mese végét értével: igazán csak akkor kezdődik a kaland, amikor az ember kilép az utcára és meglátja saját csodalényeit!

Máté Angi

Kapitány és Narancshal

Illusztrátor: Rofusz Kinga

Magvető Kiadó
Budapest, 2012

Mezey Alexa

A KERESÉS AZ, AMIKOR MENNI KELL...

Máté Angi legújabb gyermekkönyve (Rofusz Kinga kiváló rajzaival), a *Kapitány és Narancshal* egy egészen furcsa tengerészkapitány kalandjait meséli el, aki felhagy a parancsolgatással, elhagyja legénységét és egyetlen barátjával, Narancshallal átköltözik egy hidra, ahol a víz közepében maradhat. Kalandjai során meghallgatja a locsolókocsi, a szél és a rák történetét, elveszíti, majd újra megtalálja szeretett Narancshalát, és rájön, hogy a keresés az, amikor menni kell, és ki kell találni dolgokat. Mindezek ellenére mégsem egy hagyományos értelemben vett mesekönyvről van szó.

A könyv szerkezeti felépítése viszonylag egységes, minden újabb témához egy újabb fejezetet rendel a szerző, amelyeket a szövegből kiemelt kék címekkel választ el egymástól. Ezek a kiemelt részek gyakran a hozzájuk rendelt történet tanulságára, végkifejletére utalnak, mintegy megelőlegezve azokat. Ez akár jól is működhetne, de sokszor inkább csak megzavarja az olvasást, megakasztja az egyébként folyékonyan gör-

dülő mesét. Így bár a szöveg tagolása logikus, mégsem ad hozzá, inkább elvesz annak értékéből. Szerencsére a mese mégsem válik töredezetté, hiszen a történet kap egyfajta keretet, melynek fő motívuma a búcsúzás: az elején a kapitány válik el legénységétől, a végén pedig Narancshal a kapitánytól. Így a történet teljes egészésként működik, a mesékbe szőtt mesék pedig nem megtörik, csupán finoman és élvezetes módon egészítik ki az alaptörténetet.

Annak ellenére sem zavarják ezek a betétek az olvasást, hogy egy másfajta szöveghagyományt, a „volt egyszer egy” népmesei tradícióját idézik meg minden előfordulásukkor. A kapitány városban való bolyongása során meghallgatja a különböző szereplők meséit, amelyek egyre közelebb és közelebb viszik elveszett Narancshalához és útjának valódi céljához: hogy megtalálja helyét a világban. Ez a hagyomány, a megszokottabb forma jól ellensúlyozza az egyébként szokványosnak aligha mondható stílusú és történetvezetésű szöveget, enyhítve az első olvasáskor esetlegesen felmerülő idegenkedésen. Hiszen azt azért be kell látnunk, hogy a *Kapitány és Narancshal* nem megszokott módon a történetre, hanem inkább a nyelvezetre, az olvasóban, hallgatóban keltett érzésekre épít.

A szerző az előbbi mellett a tanmesék tradícióját is megeleveníti. Ki ne ismerné Ezópusz meséit, amelyeknek gyakran állatok a főszereplői, és kissé didaktikus módon világítanak rá az élet nagy igazságaira? A *Kapitány és Narancshal*ban ide sorolható például egy finom utalás a vasárnapi ruha fontosságára, amelyet a kapitány – az ünnepi hagyományhoz kötve – vasárnap visel, illetve akkor, amikor kedves barátaira gondol. A szeretet ünnepként jelenik itt meg, aminek révén fontos üzenetet közvetít a szerző, de távol marad a didaktikusságtól. Egy másik ilyen tanmeseszerű rész a Tejeskocsi és a Locsolókocsi barátságának története, ahol a Tejeskocsi elvesztett barátját igyekszik visszaszerezni és eközben tejescsonkává – azaz tejből készült jégcsúszdává – változtatja a világot. Ezek a mozzanatok anélkül mutatnak rá az élet fontos dolgaira, hogy nyilvánvalóságukkal vagy erőltettségükkel ellenérzést váltanának ki az olvasóban.

Talán ezen a hagyományon kívül esnek, mégis valamifajta tanításra törekszenek azok a részek, amelyek fokozatosan, lépcsőzetes módon építik fel egy-egy jelenségnek, tárgynak, helynek a magyarázatát. Erre egy gyengébben sikerült példa az állatkert leírása, amely túlságosan egyszerűre és kissé bugyutára sikeredett, annak ellenére, hogy a szerző ötlete, miszerint feleleveníti azt a szokást, hogy az ember általa nem ismert

dolgokat mítoszok vagy mesék révén magyarázza, remek. Van azonban két olyan, ehhez hasonló rész, amelyek nagyon érzékletesek, viccesek és a felnőtt olvasónak is egyfajta „aha-élményt” okoznak. Az elsőt a szél meséjében találjuk, ahol a szerző rendkívül leleményes módon, távolról közelíti meg azt a nagyon is mindennapi tapasztalatot, amelyet a metrós-zél jelent. Az egyik legjobban sikerült rész ez, hiszen olyan többletet kapott tőle az aktuális fejezet, amely az egész könyv sikerességéhez hozzájárult. A másik ilyen, melyet külön kiemelnék, az *ez az én saját Tejutam* című rész vége. Itt a kapitány összetöri a csillagász befőttesüvegét, az mégsem haragszik rá, hanem megöleli. Ez a burkolt utalás a szülő-gyermek viszonyra nagyon fontos, hiszen mese formájában biztosíthatja a gyermeket arról, hogy merhet hibázni.

A könyv szerkezeti felépítésén és a szövegahagyományba való illeszkedésén túl fontos még beszélni a szerző egyedi nyelvhasználatáról is. Amint azt fentebb már említettem, a könyv nem feltétlenül történetközpontú. Sokkal szembeszökőbb és hangsúlyosabb Máté Angi rendkívül kifejező, lírai nyelvezete, mely finoman, lágyan mesél az olvasónak, és sosem engedi teljes egészében dominálni a történetet, mindig az előtérbe furakodik, felhívja magára a figyelmet.

Talán két alappilléren nyugszik ez dominancia. Elsőként a szerző sajátos szóalkotási módját emelhetjük ki. Ezek az egyedi alkotások a hangutánzó, hangulatfestő szavak csoportjába illeszthetők, rendkívül találóak és könnyen elképzelhetővé teszik a mesevilágot a kisgyermek számára is. Az egyik legsikerültebb ilyen rész a *nem mozgott a világ* című, ahol a vattacukor „fehér puhantságok” és „cukorpuffok” néven is szerepel. Persze a szerző az egész könyvet teleírta ilyen szóösszetételekkel, ezek közül rendkívül érzékletes és jól sikerült még a „visszamuszogott” vagy a „közelebb szuszogott”. Hang és nyelv különleges kapcsolata jelenik meg ezekben a szóalkotásokban, ami nem megszokott módon járul hozzá az olvasásélményhez.

A másik fontos jellegzetessége Máté Angi egyedi nyelvezetének a képszerű, érzékletes leírások, metaforák használata. Ezek nagyrészt olyanok, amelyeket a gyerekek is könnyedén el tudnak képzelni, például a tejszicsonkát fehér tükörhöz, kifordított fürdőkádhhoz hasonlítja. Jól sikerült alakzatok ezek, szükség is van rájuk, hiszen még a felnőtt olvasónak is meggyűlhet a baja a csicsonka szóval, ami egyébként jégcsúszdát jelent. Ehhez hasonló részek bőven akadnak még: meg akarják például sóhajtozni a kapitányt, aki később beledől a ködbe, ami olyan, mint egy hatalmas elefánt, és Narancshal kacagása is csakúgy lobog a

szélben. Ezek azok a nyelvi megoldások, amelyeket a felnőtt olvasó is értékeli, a gyerekeknek pedig úgy válnak a javukra, hogy nem akasztják meg az értelmezést.

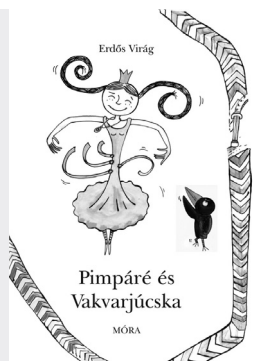
Ezt a képszerű, lírai nyelvezetet egészítik ki és gondolják tovább Rofusz Kinga grafikái. A rajzokon egyértelműen a kék szín dominál, ami nagyon jól reflektál a tenger és a víz állandó jelenlétére a történetben. Ezzel párhuzamosan majdnem minden rajzon megjelenik valamilyen formában a narancssárga és a papírcsónak. A narancsszín egyértelműen Narancshal állandó jelenlétére utal még akkor is, amikor nincsenek együtt a kapitánnyal; a papírcsónak a kék színnel együtt pedig a kapitány múltjára emlékeztet, ami a városbeli csodaságok felfedezése közben is elkíséri. Bár a figurák első látásra kissé groteszknak és amorfnak tűnhetnek, a könyv végére az olvasónak rá kell döbennie, hogy szemernyi ellenézés sem alakult ki benne a kissé furcsa arcú, pocakos kapitánnyal szemben, hiszen a rajzok remekül passzolnak Máté Angi sajátos stílusához és a történetek hangulatához is. Rofusz Kinga grafikái ott komorak, ahol kell – például a székkal beszélgető kapitány ábrázolása kifejezetten sötét –, és ott csempész egy leheletnyi humort a történetbe, ahová az tökéletesen illik, például a feketepéterező halak vagy a locsolókocsi leleményes ábrázolásával.

Végül fontos szót ejteni magáról a történetről, bár az előbbiekben már említettem, hogy a könyv nem feltétlenül történetközpontú. Ennek ellenére egy jól körülhatárolható egész alakul ki a különböző kisebb, önmagukban is egységes történetekből. Ezek mindegyike önmagában is szerethető – és mesélhető is, ami fontos –: kiemelkedő például az a rész, ahol a rák az ollóival felvágja a patak hangját, ami így már csobog, vagy az, ahol a kapitány a csillagok tükörképét próbálja kihalászni a folyóból. Kevésbé sikerült mozzanat az, ahol a kapitány befogja halász-hálójába a Holdat, hiszen eddig minden, elsősorban furcsának vagy lehetetlennek tűnő eseménynek megkaptuk a magyarázatát, így kötve össze meseszerűségüket a valósággal, itt azonban erre a kapcsolatra nem bukantam rá, ez pedig felborítani látszik a könyv egységességét.

A mese befejezése sem kifejezetten ötletes, hiszen kiderül Narancshalról, hogy minden halak királya, amit eddig titkolt, hogy kiszabadíthassa fogságba esett társait. E motívum szintén visszanyúlik a népmesei hagyományhoz, mint a mesébe ágyazott mesék, ez azonban a kerettörténetben szerepel az egész könyv lezárásaként, így megtöri az addig jól követhető és logikus kompozíciót, ami nem lenne baj, ha a könyv javát szolgálná. Talán a könyv nyelvközpontúságából adódóan, talán a törté-

netek egyediségéből fakadóan, de mindenképpen valami frappánsabb, egyedülállóbb végkifejletet vártam volna, hiszen így az lehet az érzése az olvasónak, hogy a szerző egyszerűen lecsapta a történet végét.

Mindezek ellenére azonban Máté Angi mesekönyve nagyon jól sikerült. A történetbeli hibák és kevésbé élvezhető részek dacára egy rendkívül érzékletes és lírai nyelven megírt kedves meséről van szó, amely a maga egyedi módján igyekszik tanítani, terelgetni az olvasót. Ezt egészítik ki és gondolják tovább Rofusz Kinga különleges rajzai, melyek minden groteskségük ellenére tökéletesen illenek a könyvhöz. Összességében tehát a kevés hibán és zökkenőn túljutva igazi meseélményben lehet részünk, anélkül, hogy belesüllyednénk a „volt egyszer egy” vagy a tanmesék megszokott világába.

Erdős Virág

Pimpáré és Vakvarjúcska

Illusztrátor: Filó Vera

Móra Kiadó
Budapest, 2012

Mechiat Zina

MINDEN JÓ, HA A VÉGE ROSSZ?

Ha egy mese nem boldog befejezéssel ér véget, s szereplői nem helyezhetők el a jó/rossz számegegyenesen, az olvasó akár felnőtt, akár gyermek, kénytelen átértelmezni a mesékről alkotott képét. Mit tehetünk, ha hisztis a királylány? Ha a házasság nem a boldogsággal, hanem a kitaszítatással egyenlő, és ha a királyi család nem vitézségben, hanem anyagi jólétben méri a kérők kiválóságát? Ha aztán alig jönnek kérők, és ha a királylányt nem a sárkány, hanem egy varjú rabolja el, s végül egy-

másba szeretnek? Ha a kedves szülők megkövezik az ifjú párt? Arra gondolunk, ez a mese rosszabb, mint a valóság, s a narrátor kézen is fog bennünket, vigasztal: ez csak egy mese, a valóság sokkal szebb.

Erdős Virág *Pimpáré és Vakvarjúcska* című kötete nem csupán ebben rendhagyó. A történet a főhős jellemzésével kezdődik, kinek álmába nyerünk bepillantást. Ez az álom lesz a szöveg legszervesebb része, s itt kezdődik a valódi mesejáték. A különböző karaktereket már nem külső nézőpontból mutatja be a szerző, megszólalásaikból ismerjük meg őket. Problémát okoz azonban az egyes hangok elkülönítése, mivel a szereplői megszólalások verselésben egyáltalán nem, s stílusban is kevésbé különböznek egymástól. Mindazonáltal segítik az olvasást az egyes megnyilvánulások elé tett illusztrációk, melyek az aktuális beszélőt ábrázolják. Ezek az arcképek minden esetben magukon viselik mimikájukban az adott mondatokhoz kapcsolódó modalitást, így a szöveg és kép egymást kiegészítve segíti az olvasást és megértést. Az illusztráció nem csak ezen aspektusból érdekes. A képek nem csupán az adott szövegrészekhez kapcsolódnak, de az oldalak szélén megjelennek annak a térnek az elemei, amelyben az események játszódnak. Így például a könyv elején, amikor Pimpáré még nem költözött fel a fára Vakvarjúcskához, nem ágakat, hanem fatörzseket látunk, később viszont, amint más térbe kerülünk, már nem a törzsek, hanem az ágak jelennek meg. A rajzok egyszerű elemekből építkeznek, leginkább a műfaj angolszász képviselőinek illusztrációihoz hasonlítanak. A mesekönyvekkel szemben támasztott igénynek, miszerint egy ilyen mű ne csak érdekes, de szép is legyen, a képek ne csupán hozzáfűzzenek valami többletet a szöveghez, de értelmezzék is azt, tökéletesen megfelel a könyv. Nem véletlen ez a kifogástalanság, hiszen a kötet illusztrátora (Filó Vera) e terület mellett dráma- és képregényírással is foglalkozott, így kép és szöveg viszonya különösen érzékeny az alkotásában, a karakterisztikus ábrázolás emlékeztet is a képregény műfajára.

Erdős Virág verses mesejátéka más szempontokból is érdekes darabja kortárs gyermekirodalmunknak. A kötetben a mese archetípusai vannak átértelmezve, aktualizálva. A főhős, Pimpáré királykisasszony és családja nem a tipikus mesebeli családok struktúrája szerint épül fel (tündérszép, s egyben tökéletes királylány, kidolgozatlan karakterű királyné, idős, együgyű király). Már azzal is távolodik a történet a megszokott meséktől, hogy a főhős nem a népmesékből ismert (legkisebb) királyfi vagy szegénylegény, hanem egy királylány, s a megjelenített alakok sokkal inkább hasonlítanak valós családok tagjaira. Ahogy emlí-